

УДК 37.014

Федоренко С. А., Бутко Л. В.

Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, Кременчук

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВИТИ ДЛЯ ЧОЛОВІКІВ У КРЕМЕНЧУЦІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. (НА ПРИКЛАДІ ОЛЕКСАНДРІВСЬКОГО РЕАЛЬНОГО УЧИЛИЩА)

У статті на основі аналізу літератури та першоджерел здійснено спробу стислого аналізу становлення системи професійної освіти для чоловічої частини населення у м. Кременчуці Полтавської губернії другої половини ХІХ – початку ХХ століття на прикладі Олександрівського реального училища. Охарактеризовано особливості й умови започаткування та функціонування реального училища; окреслено джерела фінансування навчального закладу, матеріальний стан, вимоги до викладацького складу та абітурієнтів, специфіку навчально-виховного процесу тощо. Зазначено, що в Кременчуці реальне училище було засновано як перший в місті середній навчальний заклад, у якому чоловіки мали можливість здобути фахової освіти; наприкінці ХІХ століття статус училища змінився: воно перетворилося на загальноосвітню середню школу з переважанням у навчальних планах предметів реального циклу.

Ключові слова: професійна освіта, освіта для чоловіків, реальне училище.

Федоренко С. А., Бутко Л. В.

Кременчугский национальный университет имени Михаила Остроградского, Кременчуг

СТАНОВЛЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ МУЖЧИН В КРЕМЕНЧУГЕ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ ХІХ – НАЧАЛА ХХ ВВ. (НА ПРИМЕРЕ АЛЕКСАНДРОВСКОГО РЕАЛЬНОГО УЧИЛИЩА)

В статье на основе анализа литературы и первоисточников предпринята попытка краткого анализа становления системы профессионального образования для мужской части населения г. Кременчуга Полтавской губернии второй половины ХІХ – начала ХХ вв. на примере Александровского реального училища. Охарактеризованы особенности и условия основания и функционирования реального училища; обозначены источники финансирования учебного заведения, материальное состояние, требования к преподавательскому составу и абитуриентам, специфика учебно-воспитательного процесса и т. п. Отмечено, что в Кременчуге реальное училище было основано как первое в городе среднее учебное заведение, в котором мужчины имели возможность получить профессиональное образование; в конце ХІХ века статус училища изменился: оно превратилось в общеобразовательную среднюю школу с преобладанием в учебных планах предметов реального цикла.

Ключевые слова: профессиональное образование, образование для мужчин, реальное училище.

АКТУАЛЬНІСТЬ РОБОТИ. Без органічного взаємозв'язку освіти, науки та виробництва неможливі позитивні зрушення у розбудові держави та держаних цінностей. Серед сучасних реформ, які заплановані в Україні та втілюються в життя, визнані пріоритетними зміни в освітній сфері, зокрема у професійній підготовці молодого покоління. У зв'язку з цим сьогодні не випадково спостерігається посилення інтересу сучасних науковців до історичного спадку щодо зародження та організації системи професійної освіти на території Лівобережної України у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття. Вдале реформування системи освіти неможливе без ретельного вивчення історичного досвіду.

Тому метою статті є стислий аналіз процесу становлення та умов функціонування реального училища у Кременчуці у другій половині XIX – на початку XX століття, що дозволить сформулювати уявлення про особливості поширення професійної освіти для чоловічої частини населення міста та відобразити тогочасну загальнодержавну політику в цьому питанні.

МАТЕРІАЛИ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ. Важливим джерелом у дослідженні професійної освіти є науково-педагогічні праці відомих вітчизняних учених, педагогів, громадських діячів, діяльність яких припадає на другу половину XIX – початок XX ст., які розглядали цілий ряд важливих проблем освіти, зокрема, особливості функціонування навчальних закладів, роль місцевого самоврядування, громадських організацій і приватних осіб у їх утриманні тощо (Б. Б. Веселовський, Є. О. Звягінцев, М. О. Корф, П. Ф. Каптерев, С. І. Миропольський, К. Д. Ушинський, В. І. Чарнолуський, П. П. Чижевський та ін.); заклали основи у вивченні історичного досвіду професійної спрямованості школи, обґрунтували ідеї спадкоємності ступенів і рівнів освіти, співвідношення між різними типами загальноосвітньої і спеціальної школи, визначили зв'язки між середньою, вищою освітою і практичною діяльністю (Є. М. Андреев, І. О. Анопов, О. Г. Неболсін).

Серед сучасних дослідників, які вивчали різні аспекти професійної освіти, у тому числі у контексті регіональних досліджень варто зазначити О. В. Аніщенко, М. О. Бабенко, М. В. Гончара, І. Л. Лікарчука, Я. А. Нагрибельного, В. В. Постолатія, С. М. Ситняківську, Т. В. Сухенко, С. Г. Улюкаєва та ін. Цінний фактичний та статистичний матеріал для дослідження було почерпнуто в сучасних наукових розвідках регіонального характеру, у яких дослідники розглядали, або побічно торкалися, особливостей становлення і діяльності навчальних закладів, у тому числі, й професійних, другої половини XIX – початку XX століття міста Кременчука (Л. І. Євселевський, В. О. Крот, А. М. Лушакова).

Так, Л. І. Євселевський і А. М. Лушакова одними з перших у новітній історії України звернулися до історичного минулого закладів освіти Кременчука. Дослідник В. О. Крот чимало своїх досліджень присвятив вивченню історії Кременчуцького повіту у складі Російської імперії XIX – початку XX століття. Привертає увагу його монографія «Нариси історії Кременчуцького повітового земства», у якій автор в контексті заявленої тематики розмістив чимало цікавого та корисного фактичного матеріалу щодо передумов появи Олександрівського реального училища в Кременчуці, джерел його фінансування, учнівського складу тощо, невідомого раніше для широкого загалу.

Кременчук у другій половині XIX – на початку XX століття згідно з територіально-адміністративним поділом у Російській імперії належав до Полтавської губернії, яка складалася з 15-ти повітів; був повітовим містом. У політико-статистичному описі Російської імперії за 1865 рік Кременчук названий «одним из лучших уездных городов России, занимающий весьма важное место по богатству, населению, очень значительной торговле и промышленности» з 23956 жителями [2, с. 270–271]. Специфіка географічного розташування міста зумовлювало особливості його соціально-економічного та політичного життя, у тому числі й перспективи поширення мережі навчальних закладів.

Усі навчальні заклади Кременчука у складі Полтавської губернії підпорядковувалися Київському учбовому округу, який здійснював загальне керівництво їх діяльністю. У Кременчуці в досліджуваній період з метою надання професійної підготовки чоловічій частині населення діяли чоловіче реальне училище, комерційне та залізничне училище, професійні училища; а також початкові народні училища, у яких хлопці паралельно з набуттям загальної освіти отримувала фахових навичок з різних видів корисної трудової діяльності.

На початок проведення реформ освіти (60-і роки XIX століття) у Кременчуці, так само, як і по всій Полтавській губернії, не існувало жодного середнього навчального закладу. Проте Кременчуцьке повітове земство не полишала ідея про створення такого, при чому вибір пав на чоловічу гімназію [3, с. 68–69].

На зборах у 1866 році розглядалося питання про її відкриття. Земські гласні дійшли висновку, що без середнього навчального закладу в повіті завжди буде відчуватися нестача загальної освіченості серед усіх верств населення, без чого народна освіта не може розвиватися успішно. Тому було ухвалено клопотання перед вищим керівництвом про створення у Кременчуці семикласної чоловічої гімназії. На її потреби міська влада готова була виділити 10 тис. руб. і стільки ж просила надати казенних коштів. Земські збори звернулися з пропозицією до Кременчуцького міського товариства і військового міністерства передати будівлю колишнього штабу інспектора резервної кавалерії для розміщення майбутньої гімназії. Однак Міністерство народної освіти відмовило земству у клопотанні, заявивши, що коштів, які готові надати місцеві органи, буде недостатньо. У той же час від попечителя Київського учбового округу надійшла пропозиція про відкриття на кошти, що виділялися на повітове училище, і кошти земства прогімназії з чотирирічним курсом навчання. Проте більшість гласних відхилили її [7, с. 717]. Згодом надійшла інформація, що Міністерство народної освіти готове підтримати клопотання органів місцевого самоврядування щодо відкриття у Кременчуці реального училища. У зв'язку з цим міська управа звернулася до земства з проханням розглянути питання щодо фінансової підтримки майбутнього навчального закладу. 28 вересня відбулися надзвичайні збори Кременчуцького повітового земства, на яких після тривалого обговорення було ухвалено рішення про виділення на утримання реального училища щорічної суми в розмірі 5250 руб. За постанову більшість проголосувала схвально: з 21 особи 18 були «за» [5, с. 719; 3, с. 69].

Отже, Олександрівське реальне училище, засноване в 1873 році, було першим середнім навчальним закладом у Кременчуці. Як констатує сучасна дослідниця С. І. Хмелівська, якщо за даними 1872 року в Київському учбовому окрузі діяло два міністерських реальних училища – Білоцерківське та Рівненське, то в 1887 році їх, разом з Кременчуцьким, було вже вісім (Київське, Білоцерківське, Могилівське, Новокиївське, Полтавське, Рівненське, Роменське) [10].

Відкриття Олександрівського реального училища стало можливим лише завдяки благодійності купця Смирнова, який заповів Кременчуку 35 тис. руб. на поширення освіти. З цієї суми міська дума майже половину (близько 15 тис. руб.) витратила на придбання ділянки землі по Малій Міщанській вулиці, а решту – на проект спеціальної навчальної будівлі та службових будівель. Автором проекту став цивільний інженер І. Брусницький, а здійснював безпосереднє керівництво будівництвом міський архітектор А. Несвітській. Як зазначають сучасники, ця споруда, роботу над якою завершили в 1878 році, стала однією з найкращих в Київському учбовому окрузі

Утримання училища здійснювалося за рахунок плати за навчання, дотацій від міської думи (10 тис. руб. на рік) та повітового земства (5 тис. руб.), а також державного бюджету (понад 300 тис. руб. на рік). У 1888 році Кременчуцьке повітове земство постановило зі щорічної суми, яка виділялася органом місцевого самоврядування на утримання закладу, 400 руб. використовувати на підготовчий клас, відкритий з метою підготовки сільських дітей до вступу в училище [6, с. 720].

У результаті перевірки навчальних закладів Київського учбового округу у 1887 році матеріальний стан Кременчуцького реального училища в цілому був визнаний достатньо хорошим; а приміщення – найкращим в усьому учбовому окрузі [11].

Активну участь у фінансовій підтримці реального училища брало Кременчуцьке повітове земство. Від нього першими членами ради реального училища були обрані гласні Ф. Колачевський і Т. Волков. Почесним попечителем, як правило, був міський голова. Посаду почесного попечителя цього навчального закладу до 1876 року обіймав граф В. Капніст. Станом на 1896 рік серед джерел фінансування зазначені: казна – 1292 руб., повітове та губернське земства – 4146 руб., міська управа – 7898 руб., плата за навчання – 11702 руб., доходи з майна – 1375 руб., пожертви та інші джерела – 576 руб., залишки за

минулий рік – 13368 руб. Як бачимо, переважну частку утримання склали кошти, що сплачувалися за право навчатися у цьому закладі [1, с. 17]. З часом (у 1902 р.), надходження від земств та міської управи взагалі не змінилися; є помітною різниця залишкової суми, що дозволяє зробити припущення про заощадливе ведення господарської діяльності в училищі [9, с. 28]. Звертає на себе увагу розмір державного асигнування: за шість років сума збільшилася майже в десять разів: 12878 руб. проти 1292 руб. Останнє свідчить про те, що на початок ХХ століття уряд був зацікавлений у функціонуванні подібних навчальних закладів та в отриманні професійної освіти якомога більшою частиною населення.

Станом на 1874 рік в Олександрівському реальному училище функціонувало п'ять класів, у яких навчалося 137 учнів. Поступово кількість учнів, відповідно й класів, в училищі збільшувалася. Так, у 1885 році їх стало 242, у 1896 році тут уже значилося 289 осіб, на межі ХІХ–ХХ століття – близько 300 вихованців, а у 1902 році – 437. Проте на 1 січня 1906 року в ньому зафіксовано 380 осіб, які навчалися у семи нормальних класах, чотирьох паралельних, одному комерційному відділенні при п'ятому і шостому класах [10]. В училищі навчалися представники різних соціальних верств населення, проте найбільше було з дворянських сімей та міщан. Так, на 1902 рік серед 389 учнів дворянського походження значилися 161 особа, із сімей почесних громадян – 31, духовенства – 14, з міщан – 137, із сімей козаків і селян – 43, іноземців – 3 [9, с. 28]. Олександрівське училище в Кременчуці започатковувалося у 1873 році, власне, як реальне училище, а не змінило свій статус на підставі «Статуту реальних училищ відомства Міністерства народної освіти» від 15 травня 1872 року, що відбулося з чималою кількістю тодішніх реальних гімназій, перейменованих на реальні училища. За своїм призначення реальне училище надавало практично-технічної освіти з терміном навчання 6–7 років; його випускники могли вступати лише до вищих навчальних закладів країни технічного спрямування. Реальне училище не давали можливості вступу до університетів; основне його призначення – підготовка обслуговуючого персоналу для торгових і промислових підприємств. П'ятий і шостий класи училища на два відділення: основне і комерційне. Випускники основного відділення отримували право вступати до вищого технічного училища, а комерційного – йшли на службу. Реальні училища власне ставали неповноправною середньою школою з семирічним курсом навчання, у яких викладання загальноосвітніх дисциплін відбувалося паралельно й одночасно з викладанням спеціальних.

У реальних училищах (на відміну від класичних гімназій) надавалася перевага природничим і фізико-математичним наукам, а також новим мовам. У перших чотирьох класах студенти отримували загальну освіту, а з п'ятого починалася спеціалізація у двох відділеннях – основному і комерційному. Після завершення основного шестирічного курсу Олександрівського реального училища учні сьомого, додаткового класу, розподілялися по трьох відділеннях: загальному, механічному і хімічному. По закінченню загального відділення випускники вступали до технічних інститутів; після навчання у технічних відділеннях – ставали техніками другого розряду [4, с. 62–63].

У довіднику про Кременчук розміщено список учителів та предмети, які викладалися в училищі. Згідно з цим джерелом, на службі перебувало 14 педагогів на чолі з директором (очолював училище статський радник І. Дзюблевській-Дзюбенко). Вони викладали Закон Божий, малювання, чистописання, російську, німецьку, французьку, англійську мови, географія, історію, математику, фізику, природничу історію, письмоводство, гімнастику, співи [8, с. 50].

Велику увагу в реальних училищах приділяли опануванню так званих нових мов (французької, англійської, німецької). Станом на 1885 рік у Олександрівському реальному училищі з 242 учнів троє вивчали лише одну, французьку, мову; 139 – лише одну, німецьку, мову; 50 осіб – обидві [14, арк. 40, 153].

У 70-х–80-х роках ХІХ століття серед педагогів, що їх викладали, здебільшого

становили іноземці, які мали дозвіл працювати в російських середніх навчальних закладах після складання іспиту, або особи іноземного походження, які оселилися в Російській імперії. У реальному училищі в Кременчуці французьку мову викладав учитель Жокпас [10]. Під час інспектування Кременчуцького реального училища в березні 1883 року помічником попечителя Київського учбового округу зазначалося, що викладання французької мови у ньому поставлене значно слабше, ніж інших предметів. Виявилось, що учні четвертого класу (основного відділення) не вміють навіть читати вголос, оскільки не знайомі з правилами вимови французьких літер. Викладач Жокпас пояснив це явище статусом французької мови як необов'язкової дисципліни, до вивчення якої учні ставляться дуже недбало [13, арк. 18].

Викладання іноземних мов в Олександрівському училищі відбувалося традиційно, за допомогою перекладних методик. Проте в цих умовах реальні училища виявляли особливу зацікавленість у практичній спрямованості іншомовної освіти. Ця думка також простежується в офіційних зверненнях керівництва Київського учбового округу до адміністрації реальних училищ з рекомендаціями уникати затеоретизування вивчення мов. Так, у листі до директора Кременчуцького реального училища від 25 червня 1875 року з канцелярії попечителя Київського учбового округу зазначалося: «Німецька мова, хоча на неї відводиться і багато часу, вивчається погано; викладач нижчих класів п. Кендзерський веде викладання занадто теоретично, що у вивченні мов, і в особливості нижчих класів, абсолютно помилково» [12, арк. 46].

У старших, фахового спрямування, відділеннях у вивченні іноземних мов приділялася значна увага професійному спрямуванню. Випускники комерційних відділень у якості письмової роботи на іспиті складали комерційний лист. Письмові відповіді учнів комерційних відділень, як правило, були більш успішними, ніж в основних. Не останню роль у цьому відігравав той факт, що кількість навчальних годин у комерційних відділеннях, відведених на опанування іноземних мов, була вдвічі більшою, ніж в основних [10].

У 1888 році відбулося перетворення реального училища на загальноосвітню середню школу з переважанням у навчальних планах предметів реального циклу. Випускники одержали право вступу на фізико-математичні та медичні факультети університетів.

Станом на 1916 рік реальне училище в Кременчуці було одним серед п'яти, які функціонували в Полтавській губернії (ще Полтавське, Роменське, Хорольське, Лохвицьке). Після революційних подій 1917 року училище реорганізували на трудову школу. У Кременчуцькому реальному училищі в 1908–1914 роках навчався майбутній відомий український письменник А. Головка, який у 1914 році за участь в нелегальному літературному гуртку з училища був відрахований, а в 1919 році у Кременчуці була видана одна з перших збірок його віршів «Самоцвєты».

ВИСНОВКИ. Таким чином, розвиток професійної освіти у досліджуваний період відбувався достатньо повільно і не відповідав тогочасним потребам промислового розвитку в державі; водночас уряд під тиском історичної потреби та науково-комерційної спільноти змушений був створювати необхідні умови для її організації. Олександрівське реальне училище другої половини XIX – початку XX століття є яскравим відображенням тогочасних тенденцій у галузі освіти; воно посідало важливе місце в поширенні фахової освіти серед чоловічої частини населення у Кременчуці, регіоні.

Предметом подальших спеціальних досліджень може стати комплексне вивчення особливостей поширення професійної освіти серед чоловічої частини населення у навчальних закладах Полтавської губернії другої половини XIX – початку XX століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ежегодник Полтавского губернского земства на 1896 год. Год второй. – Полтава : типография Н. А. Дохман, 1896. – 230+100 с.

2. Карманное политико-статистическое землеописание Российской империи ; составлено А. Романовым. Ч. 1-я. – СПб. : тип- департамента уделов, 1865. – 553 с.+81 с.
3. Крот В. О. Нариси Кременчуцького повітового земства : монографія / В. О. Крот, Л. М. Крот. – Кременчук : ПП Щербатих О. В., 2016. – 192 с.
4. Лушакова А. Н. Улицами старого Кременчуга / А. Н. Лушакова, Л. И. Евселевский. – Кременчуг : Изд-во «Кременчуг», 2001. – 224 с.
5. Португалов В. Земская медицина в Полтавской губернии. Обзор книги «Труды первого съезда земских врачей Полтавской губернии» / В. Португалов // Земский обзор. – 1883. – № 6.
6. Систематический сборник постановлений Кременчугского (Полтавской губернии) уездного земского собрания 1865–1899 гг. ; сост. Бондаренко О. М. – Кременчуг : Типография И. А. Диковского, 1900. – 871 с.
7. Справочная и адресная книга города Кременчуга на 1875 год. ; Сост. К. Корчаков и Г. Розенталь. – Кременчуг : Тип. Г. Розенталь, 1887. – 225 с.
8. Статистический ежегодник Полтавского губернского земства. Год 6-й. – Полтава : типография Н. А. Дохмана, 1902. – 306+209 с.
9. Хмелівська С. І. Розвиток іншомовної освіти у середніх навчальних закладах Київської учбової округи (друга половина XIX – початок XX ст.) : дис.канд. пед. наук. / С. І. Хмелівська. – Житомир, 2015. – 248 с.
10. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф. 707. – Оп. 38. – Спр. 6780. – 1887. – 70 арк.
11. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф. 707. – Оп. 41. – Спр. 14. – 1875. – 82 арк.
12. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф. 707. – Оп. 87. – Спр. 6562. – 1883. – 58 арк.
13. Центральний державний історичний архів України у м. Києві. – Ф. 707. – Ф. 707. – Оп. 87. – Спр. 6693. – 166 арк.

Fedorenko S., Butko L.

Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University, Kremenchuk

FORMATION OF PROFESSIONAL EDUCATION FOR MEN IN KREMENCHUK IN THE SECOND HALF OF XIX – EARLY XX CENTURIES (AT THE EXAMPLE OF THE ALEXANDER III REALSCHULE

The article attempts on the basis of analysis of literature and primary sources a brief analysis of the formation of the system of professional education for the male part of the population of Kremenchuk, Poltava province of the second half of XIX – early XX centuries at the example of the Alexander III Realschule. The features and conditions of establishment and operation of Realschule, outlines the sources of funding of these institutions, financial position, and the requirements to faculty and students, the specifics of the educational process, etc. are described. It is mentioned that in Kremenchuk was founded Realschule as the first secondary school in the city, where men had the opportunity to get professional education; at the end of XIX century the status of the school changed: it turned into a general secondary school with a predominance of real-life subjects in the curriculum.

Key words: professional education, education for men, Realschule.

REFERENCES

1. (1896), *Ezhegodnik Poltavskogo gubernskogo zemstva na 1896 god. God vtoroy*, tipografiya N. A. Dohman, Poltava. [in Russian]
2. Romanov, A. (1865), *Karmannoe politiko-statistichskoe zemleopisanie Rossiyskoy imperii*,

tip- departamenta udelov, St. Petersburg. [in Russian]

3. Krot, V.O. and Krot, L.M. (2016), *Narysy Kremenchutskogo povitovoho zemstva*, PP Sccherbatykh O.V., Kremenchuk, Ukraine. [in Ukrainian]

4. Lushakova, A.N. and Evselevskiy, L.I. (2001), *Ulitsami starogo Kremenchuga*, Izd-vo «Kremenchug», Kremenchug, Ukraine. [in Russian]

5. Portugalov, V. (1883), "Zemskaya medicine in the Poltava province. Review of the book "Proceedings of the First Congress of Zemsky Doctors of Poltava Province", *Zemskiy obzor*, no. 6. [in Russian]

6. Bondarenko, O.M. (1900), *Sistematically sbornik postanovlenii Kremenchugskogo (Poltavskoi gubernii) uezdnogo zemskogo sobrania 1865–1899 gg.*, Tipografia I.A. Dikovskogo, Kremenchug. [in Russian]

7. Korchakov, K. and Rozental, G. (1887), *Spravochnaya i adresnaya kniga goroda Kremenchuga na 1875 god.*, Tip. G. Rozental, Kremenchug. [in Russian]

8. (1902), *Statisticheskii ezhegodnik Poltavskogo gubernskogo zemstva*, tipografiya N.A. Dohmana, Poltava. [in Russian]

9. Khmelivska, S.I. (2015), "Development of foreign language education in secondary schools of Kyiv educational district (second half of the XIX – early XX centuries)", diss. of Cand. Sci., Zhytomyr, Ukraine. [in Ukrainian]

10. (1887), *Central state historical archive of Ukraine in Kyiv*, F. 707, Op. 38, Spr. 6780. [in Russian]

11. (1875), *Central state historical archive of Ukraine in Kyiv*, F. 707, Op. 41, Spr. 14. [in Russian]

12. (1883), *Central state historical archive of Ukraine in Kyiv*, F. 707, Op. 87, Spr. 6562. [in Russian]

13. (1886), *Central state historical archive of Ukraine in Kyiv*, F. 707, Op. 87, Spr. 6693. [in Russian]

Федоренко Світлана Анатоліївна,

к. і. н., доцент,
доцент кафедри психології, педагогіки та філософії,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського,
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук
Полтавської обл., Україна, 39600.
Тел. +38(05366) 3-61-72
E-mail: svfedor70@gmail.com

Fedorenko Svitlana Anatoliyivna,

Cand.Sc. (Histor.), Associate Professor,
Associate Professor of Psychology,
Pedagogy and Philosophy Department,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy
National University,
vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk,
Poltava Region, Ukraine, 39600.
Tel. +3838(05366) 3-61-72
E-mail: svfedor70@gmail.com

Бутко Лариса Валентинівна

к. філол. н., доцент,
доцент кафедри українознавства,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського,
вул. Першотравнева, 20, м. Кременчук
Полтавської обл., Україна, 39600.
Тел. +38(05366) 3-61-72
E-mail: larysabutko@gmail.com

Butko Larysa Valentynivna,

Cand.Sc. (Phil.), Associate Professor,
Associate Professor of Ukrainoznavstvo
Department,
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskiy
National University,
vul. Pershotravneva, 20, Kremenchuk,
Poltava Region, Ukraine, 39600.
Tel. +3838(05366) 3-61-72
E-mail: larysabutko@gmail.com

Стаття надійшла 16.09.2017